

БАНКЛАРДА КРЕДИТ РИСКНИ БАҲОЛАШНИНГ ДОЛЗАРБ МАСАЛАЛАРИ

Тугалов Б.Қ.

*Тошкент кимё халқаро университетининг
тадқиқотчиси*

Кредит рисқи тижорат банклари фаолиятидаги молиявий рискларнинг асосий турларидан бири ҳисобланади. Кредитлар тижорат банклари активларининг таркибида нисбатан юқори салмоқни эгаллаганлиги сабабли кредит рисқи даражасининг ошиши банкларнинг ликвидлиги ва молиявий барқарорлигига кучли салбий таъсир кўрсатади. Шу сабабли, тижорат банкларининг риск-менежмент тизимида кредит рисқини баҳолаш ва бошқариш амалиётини такомиллаштиришга алоҳида эътибор қаратилади.

Халқаро банк амалиётида тижорат банклари фаолиятидаги кредит рисқини баҳолаш бўйича сўнгги янгилик бўлиб, Базель қўмитасининг экспертлари томонидан ишлаб чиқилган “стандартлашган ёндашув” ҳисобланади.

Мазкур ёндашувга кўра, кредит рисқининг даражаси кредит олувчининг кредит рейтингининг даражасига қараб аниқланади (1-жадвал).

1-жадвал

Кредит рисқини баҳолаш бўйича стандартлашган ёндашув¹⁰²

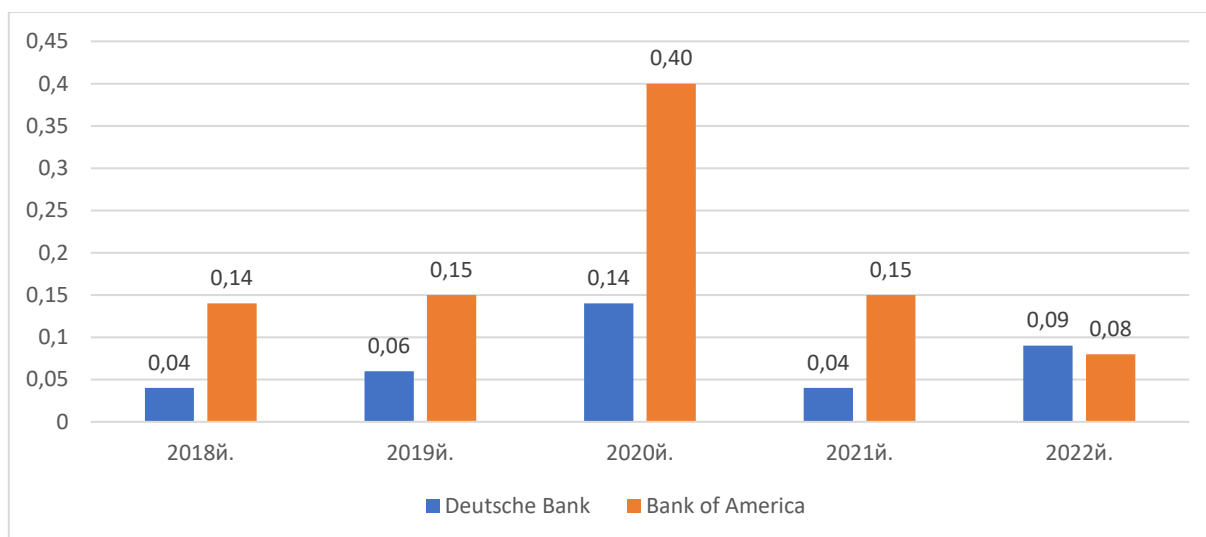
Рейтинг	Риска тортиш коэффицентлари (%)			
	Давлат ва Марказий банклар	Кредит ташкилотлари (1-вариант)	Кредит ташкилот (1-вариант) (қисқа муддатли талаблар)	Юридик шахс
AAA дан А гача	0	20	20 (20)	20
А+ дан А – гача	20	50	50 (20)	50
BBB + дан BBB – гача	50	100	50 (20)	100
BB + дан BB – гача	100	100	100 (50)	100
В + дан В – гача	100	100	100 (50)	150
В – паст	150	150	150 (150)	150
Рейтингсиз	100	100	50 (20)	100

1-жадвалда келтирилган маълумотлар “стандартлашган ёндашув”нинг мазмунини аниқ кўрсатади. Яъни ушбу ёндашувда кредит рисқининг даражаси кредит олувчининг кредит рейтингига қараб белгиланади. Масалан, Масалан, кредит рейтинги AAA дан AA гача бўлган

¹⁰² Basel Committee on banking supervision. International convergence of capital measurement and capital standards. Basel-II, 2006. <http://www.bis.org/publications>.

компанияларга берилган кредитларнинг риск даражаси 20 фоизга тенг; кредит рейтинги В – дан паст бўлган компанияларга берилган кредитларнинг риск даражаси 150 фоизга тенг.

Тижорат банкларининг фаолиятидаги кредит рискининг даражасини тавсифловчи асосий кўрсаткичлардан бири – бу кредитлар бўйича захира ажратмаларининг даражасидир.

1-расм. «Deutsche Bank» (Германия)¹⁰³ ва «Bank of America» (АҚШ) банкида¹⁰⁴ кредитлар бўйича захира ажратмалари даражаси, %

1-расм маълумотларидан кўринадикки, 2018-2022 йилларда Deutsche Bank ва Bank of America банкида кредитлардан кўриладиган зарарларни қоплашга мўлжалланган захира ажратмаларининг даражаси ушбу кўрсаткичнинг меъерий даражасидан (1,0 %) анча паст бўлган. Бу эса, кредит рискинни бошқариш амалиётини такомиллашганлигидан далолат беради.

2-жадвал

**Ўзбекистон Республикаси тижорат банкларининг муаммоли
кредитларининг миқдори ва даражаси¹⁰⁵**

Кўрсаткичлар	31.12.2020й.	31.12.2021й.	31.12.2022й.	31.12.2023й.
Муаммоли кредитларнинг миқдори, млрд. сўм	5 785	16 974	13 992	16 621
Муаммоли кредитларнинг брутто кредитларга нисбатан даражаси, %	2,1	5,2	3,6	3,5

¹⁰³ Расм Annual Reports. Concolidated Balance Sheet. Consolidated Statement of Income. www.db.com («Deutsche Bank») маълумотлари асосида муаллиф томонидан тузилган.

¹⁰⁴ Расм Annual Reports. Concolidated Balance Sheet. www.bankofamerica.com («Bank of America») маълумотлари асосида муаллиф томонидан тузилган.

¹⁰⁵ Жадвал муаллиф томонидан Ўзбекистон Республикаси Марказий банкининг статистик маълумотлари асосида тузилган.

2-жадвал маълумотларидан кўринадики, Ўзбекистон Республикаси тижорат банкларининг муаммоли кредитларининг миқдори 2023 йилда 2020 йилга нисбатан юқори суръатда (2,9 баробарга) ўсган. Бунинг устига, муаммоли кредитларнинг брутто кредитларга нисбатан даражаси мазкур даврда юқори суръатда (1,4 фоизли пунктга) ошган.

Фикримизча, республикамиз тижорат банкларининг фаолиятидаги кредит рискин баҳолаш амалиётини такомиллаштириш мақсадида, биринчидан кредитларнинг даромадлилиги ва кредит риски даражалари ўртасидаги алоқадорликни баҳолаш аниқлигини ошириш мақсадида 1 сўмлик кредитга тўғри келадиган даромад даражаси, кредитлардан олинган фоизли даромадлар билан брутто кредитларнинг ўсиш суръатлари ўртасидаги мутаносиблик кўрсаткичи, кредитларнинг брутто активлар ҳажмидаги салмоғи билан кредитлардан олинган фоизли даромадларнинг ялпи даромад ҳажмидаги салмоғи ўртасидаги мутаносиблик кўрсаткичи, соф фоизли спрэд кўрсаткичи, фоизсиз харажатларнинг ялпи даромадга нисбати кўрсаткичи ва кредит портфелининг диверсификация даражаси кўрсаткичларидан иборат бўлган кўрсаткичлар мажмуини шакллантириш керак; иккинчидан, мижозларга бериладиган кредитларнинг чегаравий миқдорини аниқлаш мақсадида бир вақтнинг ўзида молиявий маржа кўрсаткичидан, молиявий мустақиллик кўрсаткичидан ва жорий ликвидлилик кўрсаткичидан фойдаланиш зарур; учинчидан, халқаро рейтинг агентликларининг суверен кредит рейтингига эга бўлган компанияларга хорижий валюталарда берилган кредитлар бўйича кредит рискин баҳолашда “стандартлашган ёндашув”дан фойдаланиш лозим.

КОРПОРАТИВ ТУЗИЛМАЛАРНИ ҚАРЗ МАБЛАҒЛАРИ ҲИСОБИГА МОЛИЯЛАШТИРИШНИНГ ТАШКИЛИЙ ЖИХАТЛАРИ

Турсунова Наргиза Рахимовна
Тошкент молия институти
мустақил изланувчиси

Корпоратив тузилмалар молиявий фаолиятини фақатгина ўзини ўзи молиялаштириш орқали ташкил этиш кескин рақобат муҳотида корпоратив тузилма муваффақиятини ҳар доим ҳам кафолатламайди. Шундан келиб чиққан ҳолда иқтисодий-ижтимоий шарт-шароитдан келиб чиққан ҳолда қарз маблағлари ҳисобига молиялаштириш амалиётига мурожаат қилишга ҳам тўғри келади. Қарз маблағларини жалб қилишдан асосий мақсадлар сифатида фаолиятни кенгайтириш, фаолият билан боғлиқ технологияларни янгилаш ҳамда айланма маблағларни тўлдириш кабиларни келтиришимиз мумкин. Келтирилаётган жиҳатлар бевосита